

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

RUH VE BEDENİN METALAŞTIĞI NOKTA: KUMRU VE ŞARİK'IN DÖNÜŞÜMÜ

Sözcük Sayısı: 3865

Kategori: 2

Araştırma Sorusu: Tahsin Yücel'in Kumru ile Kumru ve Mihail Bulgakov'un Köpek Kalbi yapıtlarında odak figürlerin yaratımındaki fiziksel ve ruhsal dönüşüm kavramlarının nasıl ele alındıklarının incelenmesi

Mayıs 2025

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II. KUMRU İLE KUMRU ROMANINDA ODAK FİĞÜR KUMRU’NUN FİZİKSEL VE RUHSAL DÖNÜŞÜMÜ	5
II. A. Değişen Uzama Ait Özelliklerin Ruhsal Dönüşüme Etkisi	5
II. B. Değişen Uzama Ait Özelliklerin Fiziksel Dönüşüme Etkisi	8
III. KÖPEK KALBİ ROMANINDA ODAK FİĞÜR ŞARİK’İN FİZİKSEL VE RUHSAL DÖNÜŞÜMÜ.....	9
III. A. Değişen Uzama Ait Özelliklerin Dönüşüme Etkisi	9
III. B. İnsan Doğasının Hayvanın Dönüşümüne Etkisi	11
IV. SONUÇ	13
KAYNAKÇA	15

I. GİRİŞ

Toplumlar tarihlerini ve kültürlerini benimseyen bir yapıya sahiptir. Tarihlerindeki değişen düzenler; sosyolojik, ekonomik, politik değişimler toplumları etkilerken aynı zamanda da toplumları dönüşüme sürükler. Gözlemlenen dönüşümler edebî eserlerde yazarlar tarafından uyarlanarak yeniden yaratılma sürecine girerler. Her bir ulusun kendine özgü olan bu değişim ve dönüşümü sonucu birbirinden bağımsız, kendi özellikleri ve kültürlerini yansıtan edebî eserler ortaya çıkmıştır.

Batı edebiyatında değişim ve dönüşüm, mutlak sisteme karşı gelişen başkaldırı ile kendini belli etmektedir. Distopik eserlere sıklıkla rastlanan Batı edebiyatında, yazarların yarattığı distopik algılardan bir araya gelmiş bir dünya olgusu aracılığıyla okurun var olan sistemi eleştirmeye teşvik edilmesi, dönüşümü benimseyebilmesi amaçlanmaktadır. Dönüşüm kavramı, sürrealizm akımı ile en uç yapılara taşınmış bir evrenin değişime olan ihtiyacını, eleştirilen sistemin özelliklerine, uç yapılar içinde basitleştirilmiş yapısal problemlere atıfta bulunularak okurlara sunulmaktadır. Oluşturulan kurgular, gerek Kafka'nın "Dönüşüm"ünde olduğu gibi bir gün uyandığında kendini hamam böceği formunda bulan bireyin iç dünyasıyla olan savaşı, baş etmeye çalıştığı varoluşsal krizi ve aidiyet sorunu gerek Anthony Burgess'in "Otomatik Portakal" eserindeki gibi bireylerin özgür iradelerinin ve sıkışmışlıklarının derin boyutlarıyla yüzleşmeleri bakımından ön plana çıkmaktadır. Mihail Bulgakov, distopik özellikler gösteren Köpek Kalbi yapıtı ile mutlak yapıya karşı olan benzer yaklaşımını dönüşüm sonrası insan özellikleri ile kişileştirilen sokak köpeği Şarik ile yansıtmaktadır.

Sovyet döneminde biyoetik tartışmaları çıkaran, hayvanlar ve insanlar üzerinde etik kuralları ihlal eden deneylerin yapılmasından etkilenen, tıp fakültesi mezunu Bulgakov, Köpek Kalbi adlı eserinde, bir burjuvazi olan Profesör Filipoviç tarafından Şarik adındaki sokak köpeğinin ameliyat edilerek er ve hipofiz bezlerinin bir suçlununkileriyle değiştirildiğini kurgularken, fakültede okuduğu yıllarda gözlemleme şansı olduğu, maruz kaldığı Rus Devrimi'nin toplum üzerindeki etkilerine, bireylerin ve toplumun düşünsel yapısındaki değişim ve dönüşüme karşılık bir başkaldırı sunmaktadır. (Özakın, s.7) Dünya tarihinde önemli bir yer tutan, 1917'de gerçekleşmiş olan Ekim Devrimi ile meydana gelen Sovyetler Birliği ile Joseph Stalin önderliğinde izlenen totaliter rejim daha öncesinde Goerge Orwell'in 1984 eserinde distopik bir dünya ile eleştirilirken Köpek Kalbi'nde Bulgakov, bu yeni rejimin yarattığı yozlaşma ve iç savaşa olan başkaldırısını sokak köpeği Şarik'in Şarikov Bey'e doğru olan fiziksel dönüşümü ardına gizlemektedir.

Devrim ve reformların tarih sahnesindeki kalıcı yeri, Batı edebiyatında sistem eleştirilerinin yapı taşlarını oluşturmuştur. Devrim ve reformun getirisi olarak ortaya çıkan yeni düzenler ile toplumun bu düzenlere evrilme süreci bu sebeple yazarlar tarafından gözlemlenebilir olmuştur. Batı’da meydana gelen devrim ve reformlar sırasında, bir imparatorluğun devlete dönüşümüne tanıklık etmiş halk ve halkı gözlemleyen aydın ve yazarlar, Türk Edebiyatı’nı temellendirmeye başlar. Kılık kıyafetten, kanunlara kadar olan dönüşüm, Türk Edebiyatı’ndaki eserlere yansımaktadır. (Görkem, s.3) Türk edebiyatında geçmişten günümüze dönüşüm kavramı, gelenekselden moderne, köyden kente, Doğu’dan Batı’ya olan değişimler üzerinden konu alınırken aynı zamanda sosyoekonomik değişimler, değişen siyasi dengeler dönüşüm temasını incelenebilir kılar. Türk edebiyatında öne çıkan değişimler ve dönüşümler toplum ve birey arasındaki ilişki ile anlam kazanmıştır.

Toplumsal dönüşümün etkileri bireyin değerlerinde, eylemlerinde ve düşünsel yaklaşımının üzerinde bir izlenime sahiptir. Dönüşüm kavramı Türk edebiyatında çoğunlukla toplumcu gerçekçiliği benimsemiş yazarlar tarafından gözlemlenir. Türk edebiyatında toplumsal ve içsel dönüşümün getirilerine eserlerinde yer veren yazarlardan biri Tahsin Yücel’dir. Cumhuriyet Dönemi yazarlarından biri olan Tahsin Yücel, değişen ve dönüşen toplumsal düzeninin birey üzerindeki değer ve algılarındaki etkisini, tüketim toplumunun oluşturduğu yeni düzeni, dönüşen değerleri Kumru ile Kumru yapıtında Marksist eleştiri kuramıyla ön plana çıkarmıştır. (Akpınar, s.44)

Yücel’in Kumru ile Kumru adlı eserinde eleştirdiği kapitalist kültürün neden olduğu tüketim alışkanlıklarının bireylerin hayatında ve benliğinde gittikçe yer etmesi, köyden kente göç etmiş Kumru adındaki bir kadın üzerinden yansıtılır. Yapıtta kendini zorunlu bir evlilik sonucu şehirde bir kapıcının eşi olarak bulan Kumru’nun modernleşen yaşam ve tüketim toplumunun etkisiyle oluşan algıları sonucu dönüşüm serüveni anlatılır. Köy hayatından kent hayatına olan dönüşümün değişen sosyoekonomik düzenler, toplumsal yapı ve sınıflar, farklı tüketim alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların, düzenin doğurduğu algıların kalıplarına, şehir toplumundan soyutlanmamak üzere uyma zorunluluğunun oluşturduğu bilincin etkileri, Kumru karakterinin iç dünyası ve dönüşümü sonucu metalaşmış değerlere sahip olmasıyla gözlemlenir. Tüketim toplumu olmadan varlığını sürdüremeyen, değerlerin satın alındığı ve pazarlandığı kapitalist sistem ile bu sistem olmadan var olamayan tüketim toplumunun yarattığı kısır döngüye yabancı bir bireyin yaşadığı köyden kente olan göçü sonucu, kapitalizmin pazarladığı değerlerin kölesi olması Kumru karakteri üzerinden incelenirken doğal hayattan yapay hayata olan geçiş ile vurgulanmıştır.

İki farklı zamanda farklı kültürlerin ürünleri olarak yazılan Köpek Kalbi ve Kumru ile Kumru yapıtları, dönüşümün izlerini içlerinde taşımakla beraber karakterler üzerinde gözlemlenen fiziksel, ruhsal ve kültürel değişimlerin kaynağı olan parayı ve para üzerine kurulu sistemi eleştirmiştir. Tahsin Yücel'in Kumru'su köy kültüründen kente göçü üzerine asimile olarak kapitalist sistem içerisinde kendisine yeni bir kimlik inşa etmektedir. Kumru, iç dünyasındaki ve tüketici alışkanlıklarındaki değişimler ile dönüşürken bu dönüşüm onun dış görünüşüne de yansır. Öte yandan Mihail Bulgakov'un Şarik'i, er ve hipofiz bezlerinin bir insanınkiyle değiştirilmesi sonucu fiziksel bir dönüşüm yaşarken aynı zamanda, geçmişte proletaryayı temsil ettiği sokaklardan, paranın statü göstergesi olduğu burjuva sınıfındaki ilerleyişi ile ruhsal bir dönüşüm deneyimler. İki eserde de kültürel dönüşüm, Burjuvazi kültürünü benimseyen Şarik'in Şarikov Bey'e dönüşmesiyle, Kumru'nun köy kültürü ile büyümüş genç bir kızıdan, kent hayatına kendini kaptıran, bir kapıcının eşine dönüşmesiyle açıklanmaktadır.

Bu makalede, Tahsin Yücel'in Kumru ile Kumru ve Mihail Bulgakov'un Köpek Kalbi yapıtlarında ruhsal ve fiziksel dönüşümün, iki yazar tarafından nasıl yansıtıldığı konu edilmiştir. Marksist Eleştiri kuramının varlığı, kapitalizm ve komünizmin toplum ve sınıflar üzerindeki etkileri, yazınsal araçların figürlerin iç ve dış dünyalarına olan bakış açılarını nasıl yansıttığı ele alınacak olup iki karakterin ait oldukları kurgusal düzlemdeki dönüşümlerinin benzerliğini karakter yaratımı bağlamında açıklamak amaçlanmaktadır.

II. KUMRU İLE KUMRU ROMANINDA ODAK FİGÜR KUMRU'NUN FİZİKSEL VE RUHSAL DÖNÜŞÜMÜ

II. A. Değişen Uzama Ait Özelliklerin Ruhsal Dönüşüme Etkisi

Toplumsal yapıda uzamsal değişiklikler sonucu ortaya çıkan kültürel uyumsuzluk, çeşitlilik, ekonomik ve sosyal yapıyla yaşanan uyumsuzluklar yıllardan beri varlığını sürdüren sorunsallardır. Tahsin Yücel'in yazmış olduğu "Kumru ile Kumru" romanında odak figür Kumru, eşi ve kendisinin ekonomik beklentileriyle ait olduğu uzamdan kopan, göçtüğü uzama uyum sağlamaya çalışan biridir. Yapıtta olay zinciri, Kumru adında köylü bir kızın babası tarafından şehirli Pehlivan ile evlendirilmesiyle başlar. Odak figür Kumru'nun, ilk değişimi "Avcı Kadir'in kızı"ndan, kapıcı Pehlivan'ın karısına olmuştur. Pehlivan namı diğer Yarma Haydar İstanbul'da, Günay Apartmanı'nda kapıcı göreviyle çalışır. Yabancı olduğu İstanbul uzamını tanımaya çalışan Kumru, bu süreç içerisinde yaşadığı kapıcı dairesine de kolayca alışır. Odak figürün gözünden dairenin betimlemesi "Küçük olmasına küçüktü ya düşlerini aşmaktaydı. Bir kez yatakları yer yatağı değildi, sağlam bir somyanın üstündeydi... Yemek de

yer sofrasında değil... Daha da güzeli küçücük odanın kendi çeşmesi..." (Yücel, s.19) gibi sözcüklerle aktarılırken, memleketindeki şartlar ile İstanbul'un şartları karşılaştırılmaktadır. Betimleme ve karşılaştırma teknikleri ile yazar, Kumru'nun etrafına olan bakış açısının, şehir hayatının yarattığı konfor ile dönüşümünü anlatır.

Kumru dünyaya getirdiği ikizleri Hakan ve Sultan'ı, daha iyi koşullarda büyütebilmek ve aile ekonomisine katkı sağlamak amacıyla oturduğu apartmanda temizlikçi olarak çalışmaya başlar. Kumru'nun bir sonraki değişimi de burada "Kapıcı Haydar'ın Karısı"ndan "Gündelikçi Kız" a olmaktadır. Yapıtın seyrini değiştiren bu değişim, Kumru'nun tüketim dünyası ile dönüşümüne öncü olur. Kumru gündeliğe gittiğinde kendinden ve daha önce tanıdığı kimliklerden farklı birçok profil ile bir araya gelir. Kumru'nun düşüncelerinden tanrısal bakış açısı ve üçüncü kişi ile bahseden yazar, Kumru için "tüm kentlileri başka bir insan türünün örnekleri gibi görüyor, onları herhangi bir eleştiri, öfke ya da imrenme konusu olmayacak ölçüde kendinden uzak buluyordu." (Yücel, s.43) cümlelerini kurar. Bu ifadeler ile Kumru'nun dış dünyasına yansıyan dönüşümün iç dünyasındaki doğuşu incelenmektedir. Yazarın kurduğu bu cümleler Kumru'nun bulunduğu uzam ve topluma ne kadar uzak ve yabancı olduğunu yansıtmakta, "kentliler" gibi öteki anlamına çağrışım yapan bir sözcük aracılığıyla odak figürün ait olmadığı toplumu sınıflandırdığı görülmektedir. "Neredeyse gerçek dışı oluntularmış gibi izledi." (Yücel, s.45) cümlesiyle yazar, Kumru'nun bulunduğu sınıfın üstündeki hayatlara karşı olan bakış açısını aktarır. Kumru'nun bu hayatlardan ne kadar izole olduğunu "gerçek dışı oluntular gibi" benzetmesi ile açıklayan yazar, tüketici toplumunun yarattığı standartlara evrilen Kumru'nun dönüşümü öncesi onun saf ve ait olduğu kültürün özelliklerine uygun düşünceler beslediğini vurgulamaktadır.

Kumru'nun hayatında yer eden kişilerden biri de Şerefbey Apartmanı'nın dördüncü katında temizliğe gittiği Tuna Hanım olur. Tuna Hanım, uzamın kültürünü yansıtan modern İstanbullu kadın profilini, kitaplığındaki dizilmiş kitaplar, kültürü ve giyim kuşamıyla yansıtır. Bu yan karakter ile şehirli ve köylü profilleri arasındaki çatışma incelenmektedir. Yer verdiği bu çatışma ile yazar, Kumru'nun dönüşümü öncesi ve sonrasını okurlara yansıtmaktadır. Kumru, görüşmeye başladığı Tuna Hanım'a "Tuna Hanım neden kitap okuyorsun ki? Sen evlenmişsin, kocan var, evin var..." (Yücel, s.56) gibi bir soru yöneltirken yapıtın ilerleyen noktalarında tüketici toplumunun yarattığı profilin zorunlulukları nedeniyle kendisi de bir okuryazara dönüşecektir. "Nikâhına birkaç gün kala, Ahmet abisinin öğrettiği beş harfi..." sözlerinden Kumru'nun evlendirilirken adı soyadının yazılışını ilk defa öğrenen bir kız olarak

başladığı bu şehirli yaşantısının, Kumru’yu gittiği marketin ismini “Me-i-ge-re-o-se Migros oluyor!” (Yücel, s.201) diye telaffuz edebilen bir kadına dönüştürdüğü görülmektedir.

Tuna Hanım’ın evinde Kumru, hayatında ilk kez bir buzdolabı ile karşılaşır ve bu karşılaşma odak figürü tüketim çılgınlığının içine sürükler. Modernleşen dünyanın bir getirisi olan tüketici toplumunun en büyük öğelerinden biri de “marka” düşkünlüğüdür. “Tuna Hanım, senin buzdolabının adı ne? ... Arçelik mi Bosch mu?” (Yücel, s.62) sorularını soran, marka kavramına yabancı olan Kumru, eşyaların isimlere değil markalara sahip olduğunu ilk kez öğrenir. Tuna Hanım, soruya odak figürün deyimiyle “Vestigos” yanıtını verir. “Tuna Hanım “w” nin tam hakkını vererek, bir İngiliz gibi söyledi dolabın markasını...” (Yücel, s.62), sözlerinde Yücel, modernleşen Türkiye’nin dünya pazarı ve ticaretine açılmasına atıfta bulunurken Kumru’nun işittiğini tekrar etme çabası ile bu kültürden ne kadar uzak olduğunun vurgusunu bir kez daha yapmaktadır. Markanın Kumru’nun üzerindeki etkisi ise yeni alacakları buzdolabının “Vestigos” marka olmasında ısrarcı olması ile gözlemlenir. Dolabına kavuştuğunda Kumru, “İçi, içi, ... içi benim bildiğim gibi değil: bomboş!” (Yücel s.77) cümlesini kurar. Bu tepki tüketim toplumunun nasırlaşmış döngüsü içinde dönüşüme uğramadan önceki Kumru’yu açıklar. Buzdolabı, Kumru için tüketim kültürüne özgü bir arzu nesnesidir ve ona sahip olarak Kumru, bu arzuyu karşılamaktadır. Aynı zamanda yazar, “Ne olursa olsun, Vestigos’u sürekli dolu tutmak onun için tutkuyla sevilen bir sevgiliyi mutlu ederek kendisi de mutlu olmak gibi bir şeydi.” (Yücel s.150) cümlesinde kullandığı benzetme ile Kumru’nun buzdolabına büyük ölçüde manevi bir değer beslediğini gösterir. Bu gösterim ile yazar, materyalizmin Kumru’nun değer yargısı üzerindeki etkisini açıklamayı amaçlamaktadır.

Kumru’nun ihtiyaçlarını karşılamak isteyen Pehlivan’ın yeni işi ile Kumru’nun yaşam tarzı değişmeye devam eder. Kapıcı dairesinde leğende elleriyle yıkadığı kıyafetler çamaşır makinesinde yıkanmaya, Sultan’ın dinlediği videoteypler TV’de izlediği programlara, Hakan’ın müdür koltuğunda çözdüğü sorular bilgisayarında geçirdiği dakikalara dönüşür. Evlerinin önünde Tuna Hanım’ın “Peugeot 306” markalı arabasına sahip olmak istediği düşler anlam kazanırken modern uzamın tüketim çılgınlığına sebep olduğu bir kez daha yazar tarafından vurgulanmaktadır. “Her zaman doldurulmak zorunda olan bir buzdolabı” metaforunu kullanan yazar, kapitalist düzenin sebep olduğu tüketim çılgınlığının eleştirisini yapmayı amaçlar ve dönüşüme uğrayan Kumru’nun içinde bulduğu yeni düzenin yarattığı profile ne kadar uyum sağladığını gösterir.

Öte yandan bu döngü ile baş etmeye çalışan Pehlivan, girdiği yeni işinde vurulur ve hayatını kaybeder. Kumru “Yarma Haydar’ın Karısı”ndan dul bir anneye dönüşür. Kumru, duygularıyla alışveriş ile yüzleşmeye çalışan bir insana dönüşür ve Kumru’nun ortaya çıkardığı bu profil de kapitalist düzen tarafından yaratılmıştır.

Kıyafetleri, eşyaları, evi ne kadar değişirse değişsin Kumru, ait olmayı arzuladığı modern dünyanın gereksinimleri ve sonuçları içinde kendini kaybolmuş ve hapsolmuş hissetmektedir. Dört duvar içinde kendini hapseden modern yaşam içinden çıkabilmek için nar ağacını arayan Kumru’nun ruh hâlini ise yazar sembolik anlamlara başvurarak açıklamaktadır. Romanın başlarında köyünün yoğun özlemini hisseden Kumru, nar ağacına her gün bakar ancak bu özlem zaman geçtikçe ve modern yaşama alışıkça azalır ve nar ağacı yerini buzdolabına bırakır. Kendini içinde bulduğu imkânlar Kumru’ya aynı memnuniyeti hissettirmez ve en başa dönmek ister, başka bir değişle geldiği köye dönmek ister. Nar ağacı burada Kumru’nun şehir hayatından uzak, köydeki eski hayatını temsil etmektedir. Nar ağacı sembolü, Türk edebiyatında tutku, aşk gibi konseptleri simgelerken (Şenocak, s.11) yazarın bu sembolü kullanmasının sebebi Kumru’nun içindeki tüketim tutkusu ile ilişkilendirmektir.

II. B. Değişen Uzama Ait Özelliklerin Fiziksel Dönüşüme Etkisi

Kumru düşünsel ve ruhsal yapısıyla değişen uzamın getirdiği yeni düzene uyum sağlayarak mevcut değerlerini ve fikirlerini değiştirirken bu değişimin yalnız düşünsel düzeyde kalmadığı Kumru’nun dış görünüşüne de yansıdığı görülmektedir. Kumru’nun ilk fiziksel dönüşümü Tuna Hanım’ın, başındaki örtüyü çıkarıp, örgülerini çözmesini istemesiyle başlar. Örgüleri çözülünce “şehirli kadın” profilini yansıtan Kumru, aynada gördüğü yansımayı tanıyamaz. “Arada bir, camda yüzünün yansımaları gördükçe birdenbire bir yabancıyla karşılaşmış gibi irkiliyor.” (Yücel, s.55) cümlesi ile Kumru’nun bu görünüme ne kadar yabancı olduğunun altı çizilmektedir. Ancak Tuna Hanım’ın Kumru’nun görünümünü üzerindeki etkileri örgülerini çözmekten öteye gider. Eski iç çamaşırlarını ayırırken Tuna Hanım, Kumru’dan istediklerini seçmesini ve denemesini ister. Köyden getirdiği uzun iç çamaşırlarına alışan Kumru, Tuna Hanım’ın seçmesini istediği iç çamaşırlarının küçük boyutlarını garipseyip ve günah işliyormuş gibi hissetse de bu hissiyat çok sürmez. Kumru kısa bir zaman içinde sokağının yokuşundan daha öz güvenli ve “kent kadını” gibi hissederek çıkmaya başlar. Odak figürün fiziksel değişimine katkıda bulunmuş bir başka karakter de kocası Pehlivan’dır. Pehlivan’ın isteği üzerine Kumru, “gündelikçi kız” dan gündeliğe gittiği kadınlara dönüşmektedir. Bu dönüşüm yalnız odak figür tarafından değil, kocası, komşuları ve tüm çevre tarafından fark edilmektedir. Odak figürün dönüşümünün kendisi dışında birçok perspektif

tarafından farkındalık kazandığını gösteren yazarın amacı bireyin toplumsal algı içerisindeki varoluşunu ve kimlik değişimlerinin yalnızca kişisel bir deneyim olmadığı, aksine çevresel faktörler ve toplumun bakış açısıyla da şekillendiğini vurgulamaktır.

Yazar romanın sonunda taşralı ve şehirli çatışmasını kurgu üzerinde bir kez daha gösterir ancak bu sefer Kumru, memleketinin insanları ile bir araya geldiğinde yanlarında “kentli” kalır. Kumru modern dünyaya o kadar ayak uydurmuştur ki etrafında İstanbul Türkçesi ile konuşmayan kimseyi anlayamaz. “Baksana ne güzel gırmış dilini. Tıpkı İsdambullular gibi konuşuyor” (Yücel, s.302), cümlelerinde yazar Anadolu ağzına yer verirken Kumru’nun geçmişi ve geldiği konuma gönderme yapmaktadır. Kumru’nun konuşma biçiminin İstanbullulara benzetilmesini vurgulayan yazar, Kumru’nun bir zamanlar yabancı olduğu İstanbullu profiline olan dönüşümünü okura açıklamaktır. Yazarın bu aidiyet çatışmasını aynı karakter üzerinden farklı rollerde sunması, Kumru’nun karakter dönüşümüne derinlik katmaktadır. Yazarın amacı bu çatışma ile Kumru’nun içinde yaşadığı toplumun ve uzamın özelliklerini kavraması sonucu romanın başındaki köylü profilinin gittikçe değişerek yerini “şehirli”ye bırakmasını ele almaktır.

Kumru, İstanbul’a geldiğinden beri ait olmak istediği modern ve şehirli dünyada dönüşümünün evreleri içinde özüne yabancılaşmaktadır. Bu dönüşüm dış görünüşü, düşünce dünyası ve yaşam tarzında takip edilirken aynı zamanda yazarın roman boyunca Kumru’yu tanımlarken kullandığı sıfat tamlamaları, bu dönüşümün okura aktarılmasında yardımcı olmaktadır. “Gündelikçi kız”, “Avcı Kadir’in kızı”, gibi birçok tamlama yapan yazarın amacı, dönüşümün evrelerinin geldiği ilk noktaları anımsatmaktır. Yazarın romanı Kumru’nun bir zamanlar âşık olduğu eşyaların, boğaz manzaralı apartmanın hiç olmamasını dileyerek bitirmesinin sebebi, roman boyunca olduğu gibi bireyin tüketici toplumunun içinde bulunduğu döngüde tükettiği oranda tüketildiğini göstermek olmuştur.

III. KÖPEK KALBI ROMANINDA ODAK FİGÜR ŞARİK’İN FİZİKSEL VE RUHSAL DÖNÜŞÜMÜ

III. A. Değişen Uzama Ait Özelliklerin Dönüşüme Etkisi

Mihail Bulgakov’un Köpek Kalbi yapıtında bir köpeğin hipofiz ve er bezlerinin bir insanınkiyle değiştirilmesi sonucu, ortaya çıkan insan figürünün zalim doğası okura grotesk bir dil ile aktarılmaktadır. Bu zalim doğayı açıklayan Bulgakov’un amacı, Sovyet rejiminin insanları soktuğu yanlış kalıpların sonucunda, toplumun “yaratıklara” dönüşmesini eleştirmektir.

Yapıt, bir aşçı tarafından kaynar su dökülerek böğrü yanmış sokak köpeği Şarik'in çaresiz kıvranırları ile başlar. Bu kıvranırlar arasında Şarik'in iç dünyası, monologlar ile okura aktarılmaktadır. İç monologlarında Şarik'in dış dünyaya karşı geliştirdiği algı ve duyularının gelişmiş olduğunu yazar “Bir de proleter olacak!... Porsiyonu üç ruble yetmiş beş kapık... Bir de ay ışığı altında Güzel Aida...” (Bulgakov, s.4) cümleleri ile dikkat çekmektedir. Şarik'in etrafında tüm ayrıntıları ile betimlediği “Myortviy Sokağı” gibi sokaklar hakkında, yazar tarafından kullanılan dipnot yazınsal aracında sözü edilen sokağın adının Bolşevikler tarafından değiştirilmesine rağmen eski adıyla kullanıldığı açıklanır. (Bulgakov, s.10). Sovyetlerin değişim altında bozduğu insan doğasını yazar, değişime bir başkaldırı olarak eski sokak adları gibi detaylar üzerinden okura yansıtmaktadır.

Yazar, Şarik'in iç dünyasındaki düşüncelere yer vererek dönüşümü öncesindeki kimliğini okura sunmaktadır. Bu dönüşümün öncüsü, sokakta gördüğü, giyimi ve kuşamıyla Şarik'in dikkatini çeken Prof. Dr. Filipoviç Preobrajenski, Şarik'in nefret ettiği proleterya sınıfının tam tersidir. Yazar, Filipoviç karakterinin yaratımında “Preobrajenski” soyadını bilinçli bir şekilde kullanmıştır. Yapıttaki dipnotta belirtildiği üzere bu isim, Rusçada “dönüşüm” anlamına gelen “preobrajeniye” sözcüğünden türetilmiştir. Aynı zamanda yazar bu isim aracılığıyla eski Bolşevik devrimci Preobrajenski'ye de göndermede bulunmaktadır. (Gennadyevna, s.5) Yazarın seçmiş olduğu bu sözcük ile Filipoviç'in Şarik'in dönüşümündeki rolü öngörülmektedir.

Filipoviç, Şarik'e aldığı pahalı sucuğu yedirdiği andan itibaren Şarik, Filipoviç'e karşı güçlü bir bağ besler ve bu bağ Şarik'in Profesörü evine kadar takip etmesine sebep olur. Filipoviç'in 7 odalı evinde sağ kolu doktor İvan Arnoldoviç Bormental, hizmetçileri Zina ve Derya Petrovna Şarik'i karşılar. Şarik sokaklarda zatürre geçirmek ve aç kalmaktan korkan, karın getirdiği soğğun üstesinden gelmeye çalışan bir sokak köpeğinden, özel hizmetçili saygın bir profesör ve doktorun köpeğine, sıcak ev ortamı ve kalabalık sofraların bir parçasına dönüşür. Evde vakit geçirdikçe Şarik, her gün yediği altı kişilik yemekler ile ziyafet çeker. Bir tasmanyaya sahip olur. Burada yazar, tasmayı itaatkârlığı sembolize etmek için kullanır.

Profesörün üzerindeki otoritesini kabul etmiş olan Şarik'in bu yapısı, profesörün önderliğinde gerçekleştirilen dönüşümü ile bir sona uğramaktadır. Sokaktan sahipli bir köpek olarak lüks bir eve doğru değişen uzam, odak figürün de zengin yaşamın getirdiği olanaklara uygun davranışlar ortaya koymasını sağlamıştır.

III. B. İnsan Doğasının Hayvanın Dönüşümüne Etkisi

Köpek Kalbi yapıtındaki odak figür Şarik, yapıtın başında sahiplenilerek sınıf atlayan sonrasında da dışarıdan müdahale ile doğasına aykırı bir başka türe dönüştürülen bir köpektir. Yazar, aslında kendisi de bir hayvan olan insanı bir köpekten ayıran özellikleri Şarik'in dönüşümü ile okura sunar.

Yapıtta Profesör, Şarik'in kendisine karşı hissettiği aidiyetten emin olunca onun üzerinde deneysel bir ameliyat uygulamaktadır. Bu durum köpek doğasına aykırı yeni bir varlığın doğuşuna sebep olduğu gibi Şarik'in fiziksel olarak dönüşümünün de kanıtıdır. Operasyon esnasında Şarik'in vücuduna takılan hipofiz ve er bezleri, 25 yaşındaki Klim Grigoryeviç Çugunkin'den gelir. Çugunkin, alkolik ve suçlanmaktan üç kere kaçmış bir hayduttur. Bulgakov, Prof. Preobrajenski'de yaptığı söz oyunu gibi "Çugunkin"de de sözcüğün etimolojik kökeni ve anlamı hakkında bilgi vermekten kaçınmamıştır. Çugunkin'in demir anlamına gelen "Çugun" sözcüğünden geldiğini belirtir. (Bulgakov, s.70). Demir işlenmesi zor bir metaldir, bu detay ise Şarik'in dönüşümünden sonra eğitilip, yontulmasını, imkânsız görünen bir kişiliğe dönüşümünü öngörmektedir. Yazar Dr. Bormental'in yaptığı tanımlamalar ile operasyon sonrası Şarik'in Şarikov'a olan fiziksel ve ruhsal dönüşümünü betimleme yoluyla açıklamaktadır.

"Köpek (köpek denirse elbette) benim ve Zina'nın yanında Profesör Probrajenski'nin anasına küfretti... Bugün kuyruğu düştükten sonra açık seçik birahane kelimesini telaffuz etti... Rusça kelime dağarcığında yer alan envai çeşit küfür... Geri kalan her yeri tüysüz, cildi gevşek. Cinsel organ bölgesinde erkeklik oluşumu..." (Bulgakov, s.64) "Küfürleri metodik, kesintisiz... daha önce bir yerlerde küfürlü konuşmaları duymuş, farkında olmadan beynine kaydetmiş de yığınlar halinde geri kusuyor gibi." (Bulgakov, s.66)

cümlelerinde Şarik'in deneysel ve nesnel dönüşümünü betimlemeler ile okura yansıtan yazarın amacı, Şarik'in insanlaşma sürecinin bir deneyden öte, aynı zamanda yeniden şekillendirme olduğunu göstermektir. Burada yazar, Sovyet rejiminin yeniden yapılandırma uğruna doğasını bozduğu insana gönderme yapmaktadır.

Yapıt boyunca dönüşüm ana karakterde gözlemlenebildiği gibi aynı zamanda anlatıcılarda da gözlemlenir. Romanın başında Şarik'in iç ve dış dünyasına yazar monolog ve bir köpeğin gözünden sinematografi ile yer verirken, Şarik'in Şarikov'a dönüşmesiyle roman 3. kişi perspektifinden devam eder. Yazarın bu yazınsal tercihi, dönüşüm sonrası ortaya çıkan canlının yapaylığını ve karakterin içsellikinden, duygu dünyasından tamamen sıyrıldığını

vurgulamaktadır. İç dünya kaybı, yapaylaşmadan doğmaktadır. Bu yapaylaşma yazar tarafından, ruhsal dönüşümü ardından yeni formunu isimlendiren Şarik'in, Poligraf Poligrafoviç Şarikov'a dönüşmesiyle açıklanmaktadır. Bulgakov, Şarik'in "insan" ismini yaratırken, ironik bir söz grubu seçer. Bu sözcük seçimi ile yaptığı ironiyle Bulgakov, Sovyet rejiminin yaratmaya zorladığı ve üzerinde çalıştığı yapay insan modelini eleştirmektedir.

Şarik'in köpek formundan insan formuna dönüşümü aynı zamanda kadın ve cinselliğe bakış açısını da değiştirmiştir. Yazar Şarik'i köpek formunda ve dönüşmüş formundayken aynı kızla tanıştırmaktadır. Beğendiği kadınla ilgili "Daktilo bir kızcağızı ele alalım... Şimdi de yemekhanede kokuşmuş gıda yedirdiler... Çok acıyorum bu kızcağıza çok." (Bulgakov s.5) cümlelerini kuran Şarik, "Nikâh kıyacağım onunla. Bu bizim daktilo." (Bulgakov s.121) cümlelerini kuran Şarikov'a dönüşmektedir. Yazarın aynı karakteri kurgunun içinde tekrar kullanmasının amacı, Şarik'in köpek formunda duyduğu merhamet ve acının yerini Şarikov formuna dönüştüğünde tehdit ve yalanlara bırakmasını göstermektir.

İnsan olmanın ona yeni bir güç kazandırdığını düşünen Şarikov, yemek masasında ezberlediği politik yorumlardan bahsetmekten kaçınmaz. "Bir şeyler okusanız keşke, ... yoksa anlıyorsunuz ya... Şeyi... adını sen getir... Engels'le şeyin yazışmalarını..." (Bulgakov s.96) cümlelerinde ilk bahsedilen isimlerden biri de Engels'tir. Engels, Marksizm ve komünizmin bir düşünce olarak varlık bulduğu dönemde Karl Marx yanındaki filozoflardan biridir. Yazarın, Şarik'in dönemin zıt rejimleri olan Marksist ve Leninist kavramlarını anlamadan ezberlediği söylemlere dikkat çekmesinin sebebi, Şarik'in insanlaştığında bireysel iç sesi olan bir karakter değil, toplumun ona biçtiği rolleri ve kalıpları tekrarlayan mekanik bir figür hâline geldiğini göstermektir. Aynı zamanda Sovyet rejiminin uyguladığı totaliteryanist düzenin (Haber, s.4) insanların beynini nasıl yıkayacağını ve dışarıdan verilen bilgiyi sorgulamadan kabul etmelerini ve eğitimsizliği eleştirmektedir.

Şarik'in durumuna daha fazla tahammül edemeyen profesör ve doktor ona bir ultiatom verir. Şarikov davranışlarına çeki düzen vermediği sürece yemek yiyemeyecek ve evde kalamayacaktır. Bu ultiatom ile yüzleşmeye çalışan Şarikov ise kendine yüksek bir mevkide hemen bir iş bulur. Şarikov, profesörden kurtulmak isteyen Şvonder tarafından Moskova sokak hayvanlarından arınma alt biriminin yöneticisi ilan edilir. Kedileri yakalayıp öldürmekle sorumlu olan Şarikov'un çalıştığı bu yeni işinde insan doğası ne kadar dominant olsa da onun köpek doğasının da hâlâ bir parçası olduğuna gönderme yapılır. Aynı zamanda eğitimsiz Şarikov'un yüksek bir mertebede çalışıyor olması Sovyet rejiminin, yarattıkları düzene uymaları karşılığında vasıfsız kimlikleri ödüllendirmesine atıfta bulunur. Soysuz insan Poligraf

Poligrafoviç Şarikov, yönetici Poligraf Poligrafoviç Şarikov'a dönüşür. Yeni aldığı rütbe ile gücünün doruklarına ulaştığı yanılgısına uğrayan Şarikov bu sefer gücünü doktor ve profesör üzerinde kullanmayı dener. Ancak bu seviyesiz güç gösterisi Filipoviç ve Bormental için son damla olur ve Şarikov'un son dönüşümüne, Filipoviç'in yerleştirdiği hipofiz ve er bezlerini çıkarmasıyla tanıklık edilir.

Şarikov en nihayetinde yine başa, özüne geri dönmüştür ve profesörün deyimiyle doğada var olan kalpler arasında "en rezili" olan insan kalbinden arınmıştır.

IV. SONUÇ

Tahsin Yücel'in Kumru ile Kumru romanında; Kumru, Pehlivan, Tuna Hanım ve komşuları gibi etrafında odak figür ile değişen karakterlerin dönüşümü, modern dünya ve kapitalist düzenin yarattığı tüketim çılgınlığının Türkiye pazarı ve toplumu üstündeki etkisinden doğmuştur. Tahsin, tüketim toplumunu ve kapitalist düzenin insanı manevi değerlerinden hangi boyutlarda soyutlaştırabileceğini göstermek amacıyla Kumru ve etrafındakilerin dönüşümü arkasındaki sebebi bu duygu sömürüsüyle sistemleşmiş düzene bağlamıştır.

Mihail Bulgakov'un Köpek Kalbi romanında, bir sokak köpeği olan Şarik'in Poligraf Poligrafoviç Şarikov'a dönüşümündeki neden ise Bulgakov'un Sovyet rejiminin başarısızlığı ardındaki nedeni ortaya çıkarmak olmuştur. Bu sayede Bulgakov, rejimin yarattığı ve toplumu uyabilmesi için zorladığı kalıpların eleştirisini, dönüşümü sonucu ahlaki ve insani yargılarını yitirmiş bir köpek üzerinden açıklar.

İki romanda da odak figürlerin dönüşümüne tanık olunur. Yaşadıkları bu dönüşümün birçok kolda bir arada olduğu gözlemlenmiştir. İki yapıtta da odak figürlerin öz değerlerinin, içinde buldukları yeni düzenden ötürü kaybolduğu gözlemlenir. Kumru ile Kumru romanında, eşyalar insanların yerini alır. Tüketici toplumunun oluşturduğu profil, değer yargılarının önüne geçer. Köpek Kalbi'nde ise Sovyet rejiminin yaratmış olduğu insan profilinin ahlaki değerlerden mahrum bırakıldığı gözlemlenir.

Her iki romanda da alt sınıf eleştirisi yapılmaktadır. Kumru ile Kumru'da işçi sınıfının bir parçası olan Kumru ve ailesinin beyaz eşyalar ve yeni düzen ile gözü döner ve bu da bir dönüşümü tetikler. Köpek Kalbi'nde ise sokaklardan, en alt sınıftan, gelen köpek Şarik'in kendini Profesör Filipoviç'e atması için yeterli olan tek şey elindeki sosis olur ve bu eylemi kendi dönüşümünü dolaylı yoldan başlatır.

Yücel Kumru ile Kumru yapıtında tüketim toplumunun Batı'ya karşı olan bir özenme hâlinde olduğunu betimlerken Vestigos, Pegeout, Boch gibi var olan ve yarattığı marka adlarını kullanmıştır. Bulgakov, Köpek Kalbi'nde Sovyet rejimine karşı olan başkaldırısını, rejimin değiştirdiği sokakların adlarının değişim öncesi, orijinal adlarını kullanarak gösterir.

Bir başka unsur ise, iki odak figürün de olaylar zincirinin son evresinde dönüşümlerinden önceki hâllerine geri dönmeleri ya da dönmeye çalışmalarıdır. Kumru, romanın sonunda memleketinin yolunu bulmaya çalışır ve bir nevi eski hayatına dönmek ister, Şarikov ise köpek Şarik'e geri dönüşür.

Bu tezde Tahsin Yücel'in Kumru ile Kumru romanındaki odak figür, Kumru ile Mihail Bulgakov'un Köpek Kalbi romanındaki odak figür Şarik'in yaratımındaki fiziksel ve ruhsal dönüşümlerinin nasıl ele alındığı açıklanmıştır. Odak figürlerin çevrelerindeki değişim sonucu içsel ve dışsal olarak görülen evrimi iki roman tarafından konu alınmış olup aynı zamanda dönüşümün evreleri ve nedenleri ortaya konmuştur. Tahsin'in Kumru'su köy hayatından şehir hayatına geçmesiyle dönüşümüne başlarken, Bulgakov'un Şarik'i sokaklardan burjuvazi bir doktorun yanına yerleşmesiyle dönüşümün bir parçası olur.

KAYNAKÇA

- Akpınar, S. (2021). BİR TÜKETİM TOPLUMU ELEŞTİRİSİ OLARAK TAHSİN YÜCEL'İN" KUMRU İLE KUMRU" ROMANI. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute/Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Bulgakov, M. (2015). *Köpek Kalbi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Danışman, Şenol (2017). "Toplumsal Eleştiri ve Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri". T.C. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fitzpatrick, S. (2000). *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s*. Oxford University Press.
- Gennadyevna, Savelyeva Tatayana, et al. "Irony in the Novel 'the Heart of a Dog' by M. Bulgakov." the European Proceedings of Social & Behavioural Sciences, Oct. 2020, pp. 3339–45. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.10.05.444>
- Görkem, İ. (2010). DÜNDEN BUGÜNE "TÜRK SÖZEL EDEBİYATI": DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM. Journal of Turkish Research Institute. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2878/39653>
- Milne, L. (2005). *Mikhail Bulgakov: A Critical Biography*. Cambridge University Press.
- Moran, B., *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Özakın, D. (2019). Sovyetlerde Biyoetik İhlallerine Yönelik Bir Eleştiri: Mihail Bulgakov'un 'Köpek Kalbi' Eserinde İnsan-Hayvan Melezi. *Türkiye Biyoetik Dergisi*.
- Paramonov, A. (1991). "Soviet Satire and the Limits of Dissent". *Russian Studies Journal*.
- Şenocak, E. (2016). HALK ANLATI VE İNANIŞLARINDA MİTOLOJİK BİR MEYVE: NAR. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasyad/issue/42251/509344>
- Yücel, T. (2005). *Kumru ile Kumru*, Can Sanat Yayınları.